

PONTIFICIA UNIVERSITAS LATERANENSIS

A C A D E M I A A L F O N S I A N A

INSTITUTUM THEOLOGIAE MORALIS

STUDIA MORALIA

II

DESCLÉE & SOCII - EDITORES PONTIFICII
ROMA — PARIS — TOURNAI — NEW YORK

Imprimi potest

G. GAUDREAU, Sup. Gen. C.ss.R.

10 decembris 1964.

Curia Archiepiscopalis Perusina

Imprimatur

Perusiae, 20 decembris 1964

DOMINICUS DOTTORINI, Vic. Gen.

INDEX

VISSEUR J., c.ss.r., <i>Introductio</i>	7-9
BUIJS L., c.ss.r., <i>De Theologia morali et Sermone Montano</i>	11-41
ENDRES J., c.ss.r., <i>Genügt eine rein biblische Moraltheologie?</i>	43-72
KOCH R., c.ss.r., <i>L'imitation de Dieu dans la morale de l'Ancien Testament</i>	73-88
CAPONE D., c.ss.r., <i>Dissertazioni e Note di S. Alfonso sulla probabilità e la coscienza dal 1764 al 1769</i>	89-155
HORTOLANO A., c.ss.r., <i>La superconciencia moral cristiana</i>	157-178
O'SHEA K., c.ss.r., <i>Religious awe: an existential dimension of divine faith</i>	175-189
PETERS B., <i>La valeur morale de l'intimité personnelle. Un problème actuel posé à propos de l'influence-méthode pharmacologique délibérément exercé sur la personnalité</i>	191-254
O'RIORDAN S., c.ss.r., <i>The problem of pastoral theology</i>	255-275
DE MARGERIE B., s.j., <i>Mission des confesseurs et conscience sociale</i>	277-291
FORNOVILLE TH., c.ss.r., <i>Réflexions d'un croyant sur «La foi d'un incroyant»</i>	293-326
SAMPERS A., c.ss.r., <i>Quaedam de Academia Alfonsiana notitiae</i>	327-336
Index vol. I Studio Moralia	337

LEONARDUS BUIJS, C.SS.R.

DE THEOLOGIA MORALI et SERMONE MONTANO

SUMMARIUM

Dissertatio haec prodiit lingua neerlandica anno 1944 in libro, qui inscribitur: *Theologische opstellen, opgedragen en aangeboden aan Mgr Dr G.C. van Noort*, (Commentaria theologica dedicata et dono oblata Mgri Dri G. C. van Noort, sexagesimo diem sacerdotalis ordinationis celebranti). Quam dissertationem a rev. patre L. Schils C.SS.R. in linguam latinam versam iterum publici iuris facimus in hoc fasciculo, quia rev.mi patris Buijs, qui tamquam Superior Generalis C.SS.R. (1947-1953) fundamenta posuit Academiae Alfonsianae, mentem circa quaedam problemata aedificationem theologiae moralis spectantia aperit, quorum solutioni etiam hodie aliquid afferre posse putavimus.

De patre Buijs tamquam cultore theologiae moralis et pastoralis editum est studium a patre H. Boelaars C.SS.R. in ephem. *Spicilegium historicum C.SS.R.* 4 (1956) 425-452, cui studio pater A. Sampers C.SS.R. adiunxit bibliographiam operum et articulorum, quos p. Buijs annis 1929-1949 vulgavit (*ibid.* 543-461).

Socii Redactionis

Iam diu inter theologicas disciplinas nulla saepius vituperatur quam theologia moralis. Scientiam autem nullam propter insufficientiam suam valde inquietari oportere patet; omnis enim scientia humana est imperfecta, scientia autem theologica natura sua in fidei tenebris peregrinans quaerit. Theologia moralis etiam minus quam ceterae disciplinae theologicae defectus suos mirabitur; ipsa enim Salomonis sapientia praedita esse censetur, quae solvat quaestiones de omnibus rebus « a cedro quae est in Libano usque ad hyssopum quae egreditur de pariete » (3 Reg. 4, 33). Attamen nonnulla vitia, quae reprehenduntur talia sunt, ut theologiam morallem semetipsam sano iudicio examinare, necesse sit.

Neque tamen illa critica diudicatio deficit. Ipsi gravaminibus multa opponi possunt tentamina revisionis et renovationis. Haec tamen sola res difficultates non solvit. Dum enim gravaminibus variis atque diversis tentamina aequa varia ac diversa correspondent, semper quaeri potest, utrum vera via ad difficultates solvendas inita sit necne. Tam gravamina quam tentamina renovationis diligenter inspicienda et diiudicanda sunt ad normam principiorum theologiae et methodologye theologicae.

Hoc opus inspiciendi et diiudicandi iam initium coepit. Exempli causa nominamus publicationes Mausbach¹, Merkelbach², Vermeersch³ et quae R.P. C. Damen⁴ nuper disputavit de iis quae in genere quoad methodum scientificam in theologia morali requiruntur. Etiam quod attinet ad ius et necessitatem casuisticae methodicae — petrae scandali perpetuae — illa studia ad conclusiones deduxerunt, quae ut definitivae considerari possunt.

Idem valet de postulatis methodicis, quae profluunt ex charactere theologico scientiae moralis. Caput illud operis, quod inscribitur: *Introductio in ethicam specialem*⁵, in quo BEYSENS illa postulata enuntiabat, semper valorem retinebit et nunc actualitatem quandam habent specialem propter criticas observationes et desiderata, quae Zeiger⁶, Thils⁷, alii protulerunt. Eorum gravamina et desiderata magna ex parte iam in opere Beysens inveniuntur, sed tali modo ut ea quae critice observavit ad renovationem veri nominis magnopere conducant.

¹ J. MAUSBACH, *Die katholische Moral, ihre Methoden, Grundsätze und Aufgaben*, Köln, 1901.

² B.H. MERKELBACH O.P., *Moralis Theologiae idonea methodus: Miscellanea Vermeersch*, Romae, 1935, I, 1ss.

³ A. VEERMEERSCH S.J., *Theologiae moralis principia, responsa, consilia*. Brugis, 1922, I, 37.

⁴ C. DAMEN C.ss.R., *De recta theologiae moralis excolendae ratione disquisitio: Rassegna di morale e diritto*, Romae, 1938.

⁵ J.T.H. BEIJSENS, *Inleiding op de bijzondere ethiek, ook in verband met de moraaltheologie*. Bussum, 1919. Est pars V inter capita selecta ex Ethica speciali. Vide imprimis p. 115ss.

⁶ 1. ZEIGER S.J., *Katholische Moraltheologie heute: Stimmen der Zeit*, t. 134 (1938) 143ss.

Idem, *De conditione theologiae moralis modernae: Periodica de re morali, canonica, liturgica*, XXVIII (1939), 117s.

⁷ G. THILS, *Tendances actuelles en théologie morale*, Gembloux, 1940.

Res quas Beysens attigit summi momenti sunt pro sana evolutione theologiae moralis; at eius vestigiis inhaerentes ulterius progrediamur oportet. Ipsa methodus theologiae moralis, ut hodie in usu est, non satis theologica esse ei videtur; attamen, nonne in ipsum theologiae moralis obiectum animum intendamus necesse est, ita ut quaestionem sic ponamus: num theologia moralis nostra satis evangelica sit? Sanctum Evangelium, ut Tridentinum dicit, « fons omnis et salutaris veritatis et morum disciplinae »⁸ forma doctrinae esse debet. Num sufficienter ita est? Quaestione sic posita pervenimus ad id quod inter ea, propter quae theologia moralis ab hodiernis auctoribus vituperatur, nobis maxime cordi est; ad ea quoque, quibus id ad quod maxime animum intendunt hodierni et quo inclinantur, clare nobis eluet.

Cum ipsa indoles evangelica theologiae moralis ut problema ponitur, hoc fit in sensu aliquo restricto et is accurate definendus est. Initium igitur capiamus statuentes quomodo problema statuendum non sit.

Reformatores, quos dicunt, theologiae morali obicierunt, eam non congruere cum Evangelio puro propter illam inter gratiam et actionem humanam relationem, quam theologia moralis catholica defendit.

De ipso quoque Evangelio agebatur in lite de casuistica probabilistica, quae olim habebatur inter probabilistas ex una parte et Jansenistas catholicosque rigoristas varios ex altera parte. Tunc enim quaestio erat non solum utrum principium probabilisticum in solvendis dubiis esset rectum, necne; verum etiam de ipsa praxi poenitentiae et denique de moralitate tota. Erat tum probabilismus scientia moralis « moderna », quae vitae « modernae » favens, quaerebat, quomodo theologiae moralis principia ad vitam temporum novorum applicaretur. Quod reiectum est a Jansenistis et rigoristis, qui in memoriam revocabant simplicitatem et severitatem Evangelii et Christianismi primaevi. Probabilismus quem « theologiam accommodatitiam » vocabant, iis species quaedam modernismi erat.

Talia problemata solvere scientiam moralem catholicam his temporibus non iam necesse est. Lis quae erat de relatione inter

⁸ Conc. Trid., sess. IV. Decr. de canonicis scripturis. DENZ. 783.

gratiam et actionem humanam, dirempta est a Concilio Tridentino. Quod ad casuisticam probabilisticam attinet: eam incidentaliter erravisse haud nescimus, sed theologia moralis probabilistica, ut tandem S. Alfonsus praesertim eam complexus est, omni suspicio-ne laxismi, Evangelico spiritui contrarii, caret; id quod ipsa Ec-clesia testata est. Quae postea ab heterodoxis ei obiecta sunt, de-fensionis praebent occasionem, non autem sui ipsius scrutationis et renovationis⁹.

Theologia igitur moralis nostra spiritui Evangelico non re-pugnat. Ea quae proponit omnino consentanea sunt Evangelii. Sed quaeri potest, sitne omnino Evangelio consentanea quoad ea, quae proponere et tractare omittit? Item quoad modum quo res suas tractat?

Quaestione sic posita magnam partem observationum critica-rum quae a multis relate ad theologiam moralem prout in usu est proferuntur attingimus. Perhibent ea, quae theologia moralis statuit ut regulam vitae christianaे ordinariae, nimis negativa es-se vel saltem ad minimalismum quandam tendere atque ad pleniti-dinem virtutis evangelicae haud ducere; nimis deesse magnum illud ad perfectionem incitamentum, quod Evangelio proprium est; non inveniri in ea « Spiritum qui vivificat » neque eam esse satis christocentricam et christonomicam, ut scientia moralis evan-gelica natura sua esse decet dum Christus erit « via, veritas et vita ». In tractatibus porro de Decalogo aut de virtutibus morali-bus, ita vituperant, eam a tractatu ethico mere naturali vix dif-ferre. Esse quidem inter disciplinas morales doctrinam de vita spi-rituali, in qua hae res magis ex professo tractantur, sed scientia cardinalis theologiae moralis et scientia illa practica vitae spiri-tualis, de facto dueae scientiae distinctae et separatae sunt, quin organice inter se cohaereant et copulentur.

Praesertim compendia et libri manuales ad usum in semina-riis, et specialiter ea, quae latina lingua conscripta sunt, propter rationes supra allatas reprehenduntur. Neque omnino immerito

⁹ E.g. HARNACK, *Lehrbuch der Dogmengeschichte III*, Tübingen, 1932, 748ss.

Item FR. HEILER, *Der Katholizismus, seine Idee und seine Erscheinung*. Ne dicamus de impetitionibus vulgarioribus, quales fecerunt Doellinger et Reusch, Herrmann, Grassmann, von Hoensbroeck, Mathilda Ludendorf e.a.

fit, ut illae observationes criticae in totam theologiam moralem qualem extendantur; illi enim libri revera magna ex parte statum studiorum moralium et institutionis moralis referunt et etiam extra illam latum habent influxum.

Quod eo sensu quem supra summatim delineavimus, ad Evangelium appellatur haud negligendum est. Si enim manuale quoddam, prout hodie in usu sunt, comparatur cum sermone montano problema oritur, dignum, quod quis serio animo secum reputet. Patet, rationem habendam esse differentiae, quae est inter verbum Dei et transpositionem eius in elucubrationes quae humanae rationis notam prae se ferunt; rationem quoque habendam esse differentiae inter praedicationem et scientiam; attamen illa scientia verbi Dei interpretatio esse debet et id quod praedicatio tamquam, «compendium vitae christianaæ»¹⁰ proponit, etiam scientia talem aestimare debet.

Deinde, ut iustum feramus iudicium, serio reputandum est, compendia nostra theologiae moralis non complecti doctrinam moralem universam, neque id negligendum est, doctrinam vitae spiritualis eorum supplementum esse. Manet tamen quaestio, num duae illae disciplinae simul sumptae totum Sermonem Montanum referant. Item altera quaestio, utrum haec divisio inter duas illas disciplinas recta sit, necne. Dubitari enim potest, an haec divisio talis sit, ut separat, quae separari non possunt, quin violentur. Brevi: quaestionem non dirimit hoc, quod theologia nostra moralis ab Evangelio non discrepat. Fieri potest, ut aliis laboret vitiis; ut v.g. quoad substantiam non sit integra evangelicae moralitatis expressio, ut connaturalem plenitudinem evangelicae moralitatis non sufficienter exprimat. Etiam fieri potest, ut formula moralitatis tam defectuose composita sit, ut tenor vitae, qui in Evangelii delineatur, detorqueatur et ea ad quae tendit et ad quae prospicit ratio vitae vere evangelicae, inflectantur.

Inde consilium mihi est, comparationem instituere inter theologiam moralem, prout his temporibus colitur, et Evangelium. Patet, prius positive statuendum esse, quae debeat esse substantia

¹⁰ *Summa theologica*, I-II, 108, 3.

doctrinae moralis vere evangelicae¹¹ et qualis compositio eius con-naturalis.

Hanc autem disquisitionem ita me instituere posse puto, ut tota versetur circa id, quod omnis doctrinae moralis quasi medulla est, sc. circa regulam moralitatis. Regulam autem tam late accipias oportet, ut non tantum mandatum sed etiam consilium indicet; non tantum regulam legis sed etiam regulam prudentiae quoad applicationem legis; non tantum regulam quae statuit, quid rectum sit, sed etiam regulam quae studium in bonum moderatur. De doctrina morali igitur universa, doctrina spirituali inclusa, acturi sumus.

I

In ipso initio theologiae moralis ponitur quaestio, in cuius solutione viri docti in diversum abeunt. Quae quidem quaestio haec est:

Utrum lex naturalis ad theologiam moralem pertineat necne; cui quaestioni haec altera correspondet: Quem locum ratio naturalis inter theologiae moralis fontes obtineat.

Ut arctius cum evangelica doctrina congrueret, talis disciplina moralis a quibusdam proposita et delineata est, quae non tantum longe differat a disciplina, ut vulgo concipitur, sed etiam discrepet ab usitato tramite theologiae moralis.

Ut ipsa quaestio recte ponatur, de fundamentalibus quibusdam rebus quaedam ante disputare necesse est.

Si in corpore doctrinae christianaee fines theologiae moralis tam late extenduntur, ut totum « motum creaturae rationalis in Deum » complectatur, duplex habetur lex moralis: lex rationis naturalis, s. lex moralis naturalis et lex supernaturalis fidei s. lex evangelica per denominationem. Prior fundatur in lumine naturalis rationis et bonum ac malum metitur ex natura humana cum inclinatione ad perfectionem quae ipsius naturae correspondet, atque

¹¹ Bene intelligas. Non dicimus theologiam moralem neotestamenticam in sensu theologiae positivae, qualem dicunt theologiam Evangelii S. Joannis aut Epistolarum Paulinarum cet. Intendimus moralis systematicam, quae per modum ei proprium sit interpretatio adaequata illius morum doctrinae, quae continetur in annuntiatione quae a Jesu Christo Eiusque Ecclesia praedicatur.

illi innata est. Altera fundatur in lumine gratiae et huius mensura est ipse Deus tamquam finis supernaturalis vitae: est lex vitae divinae, supernaturalis. Utraque a Deo in corde hominis scripta est, altera per inclinationem, hominis animo ingenitam, altera per Spiritum infusum Dei vivi (2 Cor. 3, 3). Utraque etiam vim et sensum legis veri nominis habet. Hoc verum esse quoad legem naturalem, probatione non indiget. Hoc autem etiam quoad legem fidei valere, paucis explicare libet. Evangelium quidem primarie non lex est, sed « virtus in salutem omni credenti » (Rom. 1, 16). Non in lege aliqua Novum Foedus fundatum est, sed in gratia et caritate, quae per Spiritum Sanctum diffusa est in cordibus nostris. Quod doctores scholastici, interprete divo Thoma, ita enuntiaverunt: « Ideo lex nova principaliter est gratia Spiritus Sancti quae datur christifidelibus »¹². — Nihilominus Evangelium, tamquam consequens ex hoc quod primarium est, legem, sensu pleno et stricto, includit. Legem dico, quae in ipsa gratia continetur, legem caritatis, quae omnium in quae tendit regulam habet in sua ipsius inclinatione connaturali et in obiecto suo Deo, mensuram incommensurabilem operum omnium.

Patet autem, supernaturalem Evangelii legem Christianam legem esse per excellentiam: illa essentialiter est lex vitae verae et aeternae ad quam per virtutem gratiae dicit. His autem positis oritur quaestio: quae sit vis legis naturalis? Eam et pro homine christiano valore suum retinere dubium esse non potest. Tamquam talem Dominus eam confirmavit dicens. « *Serva mandata* » (Matth. 19, 17)¹³. Sed valore eius admisso, manet tamen quaestio de sensu quo pro homine christiano valeat, et de relatione eius ad legem Evangelii. Responsum ad has quaestiones decernit de hac re, utrum theologia moralis etiam legem naturalem complecti debeat necne, et quo sensu.

In his quaestionibus elucidandis hoc primum dicendum: legem naturalem non ex se esse legem quae dicit ad vitam aeternam. Ex se non plus valet, quam ut harmoniset et nobilitet vitam mere humanam. Nihilominus talis qualis erat et essentialiter immutata intra normas, quae christianam vitam regunt, recepta est.

¹² *Summa theologica*, I-II, 106, I.

¹³ *Conc.Trid.*, sess. VI can. 19. DENZ. 829.

Validitas eius etiam nunc in motivis moralitatis essentiliter naturalibus fundatur. Adhuc est lex naturae, quae semel pro semper lata et promulgata est, cum «fornavit Deus hominem de limo terrae, et inspiravit in faciem eius spiraculum vitae» (Gen. 2, 7). Fieri potest, ut aliquis ex his quae dicta sunt colligat, normam moralitatis christianam consistere ex lege duplici, quarum utraque sui juris sit et quae inter se iuxtaponantur; altera pro vita supernaturali et aeterna, altera pro vita naturali et terrestri, ita ut contendat in vita naturali et terrestri tantummodo agi de bono et malo, de honesto et de in honesto, sensu mere naturali, sine relatione cum rebus aeternis. Attamen hoc omnino reiiciendum est: talis separatio inter naturam et gratiam non congruit nec cum catholica doctrina nec cum Evangelio. Secundum principia christiana hoc tenendum est, quod lex caritatis ex natura sua totam vitam complecitur. Praeterea ipse Dominus ad mandata legis naturalis spectans, dixit: «Si vis ad vitam ingredi serva mandata» (Matth. 19, 17). Quod significat observationem mandatorum non tantum esse obligationem honestatis humanae sed ipsam vitam aeternam a mandatis servatis pendere. Ergo observatio legis naturalis pertinet ad legem vitae aeternae.

Dum igitur ex una parte lex naturalis in se immutata et ea quidem in quantum est lex naturalis validitatem suam retinet, tamen ex altera parte legis naturalis observatio ad ipsam vitae aeternae legem pertinet. Haec contradictio, quae adesse videtur, solvitur hac re quod lex fidei ipsam legem naturalem intra suum ambitum recipit et complectitur. Lex naturalis vigorem obtinet legis vitae aeternae in quantum coniungitur et subordinatur legi fidei, quae illam, in se immutatam, intra legem vitae aeternae assumit. Quae relatio inter legem naturalem et legem fidei non ex accidental ordinatione, sed ex ipsa rei natura, h.e. ex relatione connaturali inter naturam et gratiam oritur. Hic valet adagium: gratia supponit naturam, quod ita intelligitur in hoc casu: lex caritatis supponit legem naturalem. Item aliud: gratia perficit naturam h.e. lex naturae per caritatem in ordinem elevatiorem, ordinem dico vitae aeternae, inducitur. Ita lex moralis in quantum est lex verae et aeternae vitae unum aliquid constituit. Est lex vitae unica et una, cuius pars formalis est lex fidei et quae a parte materiali etiam legem naturalem includit.

Relatio inter legem naturalem et legem vitae christianaem, quam supra statuimus, etiam in fontibus cognoscendi utriusque reperiri patet. Fons supernaturalis fidei est revelatio divina, legis naturae fons ab origine est sola ratio. Cum autem lex naturalis in se immutata intra legem vitae christianam assumpta sit, adhuc eius fons esse pergit ratio. Dici tamen non licet, legem moralem christianam in sua totalitate sumptam, duos, inter se independentes, habere fontes. Lex naturalis in statu elevatiore h.e. in quantum pertinet ad legem vitae aeternae etiam lumini revelationis subiicitur. Suo quidem munere ratio naturalis adhuc fungitur, sed in exercendo munere subordinatur cognitioni altiori. Conclusiones practicae rationis naturalis diiudicandae, corrigendae, probandae sunt a fide sub lumine revelationis. Haec relatio fidem et rationem absolute valet independenter ab hoc, quod in divina revelatione etiam quaedam continentur quibus quaedam legis naturalis mandata expressis verbis explicantur, « ut praesenti quoque generis humani condicione ab omnibus, expedite, firma certitudine, et nullo admixto errore cognosci possit »¹⁴. Etiamsi nullum mandatum legis naturalis revelatione expressis verbis explicaretur, tamen haec maneret lumen, quo conclusiones legis naturalis diiudicari oportet.

Ex his quae diximus perspicitur, Ecclesiae potestatem infallibilem, cuius officium est depositum fidei custodiendi, tradendi, explicandi, sese etiam ad legem naturalem extendere. Itaque potestas illa docendi legem divinam non coarctatur ad illa mandata legis naturalis praedicanda et interpretanda quae expressis verbis in revelatione indicantur, sed ius et officium eius se extendit ad totam legem naturalem, prout nobis in ordine ad vitam aeternam servanda est. Quod officium potestatis docendi se extendit ad legem naturalem, in quantum quidem est naturae lex, quia lex naturalis, essentialiter immutata, h.e. in quantum fundata in rationibus internis moralitatis ordinis naturalis, intra legem christianam assumpta est. Ideo magisterium ecclesiasticum potestatem habet declarandi infallibiliter, hanc vel illam rem ad legem naturalem pertinere: id quod Ecclesia semper fecit. PIUS autem PAPA XI hoc expressis verbis docuit in litteris Encyclicis *Casti Connubii*

¹⁴ Conc. Vatic., sess. III cap. 2. DENZ. 1786.

his verbis: « Ecclesiam enim constituit Ipse Christus Dominus magistrum veritatis in his etiam quae ad mores pertinent regendos ordinandosque, etsi in his multa humanae rationi per se impervia non sunt »¹⁵. Etsi totius huius Epistolae pontificiae argumentum huius principii applicatio est, nominatim indicari potest iudicium sollempne, quod fertur de arcenda prole, vitiando naturae actu, qui malus matrimonii usus damnatur, quia, « Dei et naturae legi infringit »¹⁶. Ex illis quae hic dicta sunt de relatione inter legem naturae et legem vitae christiana, cui respondet relatio quae in rebus moralibus est inter rationem humanam et revelationem, quaedam summi momenti concludi possunt quoad argumentum et compositionem theologiae moralis. Quae conclusiones, brevissime et summarie, sic complecti possunt: theologia moralis debet esse evangelica, sed habitus ille evangelicus in puritanismum evangelicum ne abeat. Ideo theologia moralis catholica sua via ingreditur, quam a via theologorum Protestantiorum omnino differre necesse est. Utrorumque enim opinio de relatione inter naturam et gratiam plane diversa est.

Theologia moralis evangelica esse debet: regula morum quae a theologia morali explicanda est et quae natura eius definitur, regulam legis divinae esse oportet, quae totam vitam in finem supernaturalem ordinat. Obiectum igitur eius primarie est lex Evangelii sensu strictissimo, lex fidei, quae immediate in vitam aeternam ordinatur. Ad illam omnia referre et sub lumine illo summo omnia considerare debet. Sed inde profecta, operam suam intendat ad omnia quae ad legem vitae aeternae pertinent, itaque etiam ad legem naturae. Tunc autem adest puritanismus evangelicus, cum obiectum theologiae moralis ad solam supernaturalem fidei legem, exclusa lege naturali, restringitur. Theologia moralis, cum sic intelligitur, alteram tantum partem totius et integrae legis moralis christiana complectitur, dum pars altera, quae est lex naturalis, philosophiae morali relinquitur. In disciplinis autem practicis, quae ad theologiam moralem referuntur, disponendis, idem modus dividendi continuatur.

Eiusmodi autem divisio quoad regulas moralis christianaec

¹⁵ AAS 22 (1930) 580.

¹⁶ AAS 22 (1930) 560

admittenda non est. Certe admitti non potest, si philosophia moralis, cuius est normas quae in lege naturae fundantur inde deducere et statuere, consideratur tamquam disciplina mere philosophica cum dependentia mere negativa a revelatione. Sed non magis admitti potest ab iis, qui cum Maritain philosophiam naturalem construi posse opinantur, quae sit scientia subalterna theologiae¹⁷. Fieri enim non potest, ut theologia moralis sit *pars* doctrinae moralis christiana, sed ex genere suo debet esse *corpus totius doctrinae moralis*. Omnes normas moralitatis, quae ad vitam aeternam spectant, etiam normas ordinis naturalis includere debet. Idque non solum quia et in quantum praecipuae normae moralitatis naturalis per accidens revelatae sunt, sed etiam plane independenter a revelatione facta. Theologia moralis, cum de directione vitae in ultimum finem, Deum, ex hoc fine procedens, tractet, etiam integrum legem vitae aeternae complecti debet. Immo, sola theologia moralis de lege naturali, in quantum ad legem vitae aeternae pertinet, tractare potest, nam lex naturalis, ut pertinens ad legem vitae aeternae in solo lumine revelationis plene cognosci potest, sicut etiam in sola gratiae virtute excoli potest.

Hisce etiam hoc addendum est. Supra statuimus legem naturalem, in se immutatam, intra legem vitae christiana assump tam esse. Inde autem sequitur, ut theologia moralis legem naturalem formaliter ut naturae legem tractet, et de mandatis eius inquirat eaque diiudicet in quantum sunt mandata legis naturae et in rationibus naturalibus fundantur. Sane ex eo quod homo elevatus est in ordinem supernaturem fieri potest, ut normae quoad id quod continent identicae sensum quoque altiorem obtineant — ita v.g. normae castitatis ex eo quod, cum anima hominis iustificati sit templum Spiritus Sancti, corpus sub quodam respectu in animae sanctitate participet —; patet vero illum quoque sensum theologiae morali explicandum esse. Sed non intra hos limites tantum officium eius coarctatur: naturales quoque rationes eius obiectum sunt. Immo haec omnium eius disputationum fundamen-

¹⁷ J. MARITAIN, *De la philosophie chrétienne*, in serie: *Questions disputées*. Paris, (s.a.). Quoad ea quae opponuntur huic sententiae audiantur quae dixerim in conventu Unionis ad excolandam philosophiam thomisticam habito mense april 1934. (Verlag van de eerste algemene Vergadering van de Vereniging voor Thomistische Wijsbegeerte 14 en 15 april 1934). Nijmegen, 1934, 56-82.

tum esse debent. Si luxuria repugnat caritati Dei et templum Sancti Spiritus violat, ratio huius rei est haec, quod est actus deordinatus contra bonum generationis. - Etiam ita omnis puritanismus evangelicus vitandus est.

Huic conclusioni generali quoad obiectum theologiae moralis: theologia moralis debet esse evangelica, sed a puritanismo evangelico cavendum est, haec altera conclusio quoad fontes eius correspondet, quae ita concipi potest: theologia moralis debet esse disciplina theologica veri nominis, sed a puritanismo theologico cavendum est.

De fontibus theologiae moralis et de methodo quae his correspondet, cl. Beysens fuse disputavit. Disputationibus eius de hac quaestione nihil addendum est. Pauca tamen de puritanismo theologico dicenda sunt, quae arcte cum iis de quibus hic disputamus, cohaerent.

Theologiae moralis, ita merito cl. Beysens, in quantum est scientia theologica, officium specificum est: doctrinam moralem Evangelii et traditionis christiana explicare et evolvere¹⁸. Ex altera autem parte theologia moralis disputationes philosophicas ethicas omittere nequit¹⁹. Quae disputationes in theologia morali suum locum obtinent, primum, quia theologia moralis ratione naturali uti debet, ut sibi comparet notiones ethicas generales et principia, quae analogice etiam pro ordine supernaturali valent. Secundo necessariae sunt ut rationes nonnullarum normarum legis moralis naturalis, quae per accidens revelatae sunt, et ut ex iis normae agendi deducantur. Sed haec non sufficiunt. Munus rationis in theologia morali hisce duobus terminare, esset puritanismus theologicus, quo theologia moralis nimis coarctatur.

Huius rei causa est, quod lex naturalis, ad quam totus complexus mandatorum virtutis moralis pertinet, in se immutata, intra legem moralem christianam assumpta est. Huius mandata adhuc in rationibus internis fundantur, quae eorum rationes propriae sunt. Ita supra disputavimus. Itaque, ut theologia moralis directionem in ultimum vitae finem, adaequate atque integre comprehendat, in omnibus his quae sunt ordinis naturalis, disquisitio-

¹⁸ O.c. 118.

¹⁹ O.c. 117.

nem philosophicam atque ethicam complectatur necesse est. Hanc non ultimam esse eius rationem patet: est quasi tribunal quod-dam superius, a quo omnia sub lumine revelationis et in suo cum salute aeterna nexu examinantur. « *Sacra theologia* », ita merito Bañez, « cum sit practica saltem eminenter, considerat omnia quae philosophus moralis multo altius et divinius quam ille »²⁰. Neque ipsam totam disquisitionem instituere opus est, sed disquisitionem sub lumine rationis naturalis philosophiae morali relinquerre potest, contenta hac re, quod eius inventa sub lumine revelationis et in eorum nexu cum fine ultimo vitae supernaturali diiudicat, si opus est corrigit et probat. Notitia ita diiudicata et probata fit ordinis eminentioris et in theologiae obiectum assumitur. « *Sacra theologia* », ita iterum Bañez, « quando convenit cum aliqua scientia in obiecto materiali ... elevat obiectum eius ad suam rationem formalem eminentiorem »²¹. Sed quocumque modo procedit, theologia moralis debet sese extendere ad totam legem naturae, inclusa probatione ex rationibus ethicis naturalibus sicut etiam magisterium ecclesiasticum ad haec omnia sese extendit.

Omnes theologiae partes communiter ratione naturali et principiis eius tamquam fonte utuntur et in omnibus functio eius essentialiter eadem est: adiuvat enim tamquam adiumentum ordinis inferioris atque ipsi theologiae subiectum ad aedificationem scientiae revelationis. Adiumentum autem eius non eiusdem est indolis in omnibus. In aliis theologiae partibus adiuvat ad manifestationem veritatis, in theologia autem morali praecipue ad dirigendum in finem iuvat. In hac elementa rationis naturalis multo frequentiora sunt nec eodem modo, quo in ceteris theologiae partibus, cum ipso corpore theologiae moralis cohaerent. Quod ad usum rationis naturalis attinet, theologia moralis alio omnino modo procedat necesse est, ac theologia dogmatica. Quod disputaciones de locis theologicis, hac re plane neglecta, ad methodologiam theologiae dogmaticae unice spectant, dolendum est²². Haec ad

²⁰ D. BAÑEZ, *De iure et iustitia, prologus.*

²¹ l.c.

²² Tractatus paulo latior *de locis theologicis* qui rem moralem attinent inter recentiores invenitur apud unum BOUQUILLON, *Theologia moralis fundamentalis*³, Brugis, 1903, 22-70. Inter vetustiores animus attendatur in opus CORBINIANI LUYDL

methodologiam theologicam pertinentia plane perspicere est res summi momenti quoad ea quae de « moralitate evangelica » disputamus.

Puritanismo quodam evangelico et theologico laborabant nonnulli viri docti, qui saeculo praeterito in universitatibus Germaniae theologiam moralem profitebantur, quamquam ex altera parte, « ad Evangelium redeuntes », optime de theologia meriti sunt et eorum opera sub hoc respectu manualia latina superant. Hirscher, Werner, Fuchs, Bittner, Martin, Linsemann²³, magis minusve hoc defectu laborabant. Huius defectus causae sunt ut opinari licet: oppositio contra moralismum humanisticum et rationalisticum Illuminationis; notitia insufficiens magnorum Doctorum scholasticorum; fortasse inter causas est contaminatio quaedam ex parte scientiae moralitatis collegarum eorum Protestanticorum.

Dolendum est, quod cl. TILLMANN quoque in opere amplio: *Handbuch der katholischen Sittenlehre*²⁴ eandem viam falsam ingressus est. Cum presse Evangelium sequitur et e thesauro theo-

O.F.M., *Institutiones theologiae moralis christiana et evangelica... sive loci communes ac fontes ex quibus morum christianorum doctrina ad S. Evangelii leges efformata haurienda est*, Campidoae, 1771, partes 3. - Huic operi proxime sequitur *Theologia moralis christiana et evangelica in part. 12*, 1772 et ss., cuius partes 4 posteriores continuatae fuerunt a BONIFACIO SCHNEIDENBACH. - Celebrius fuit opus DANIELIS CONCINA O.P., *Ad theologiam christianam dogmatico-moralem apparatus*, tomii 12, 1749 et ss., in quo tamen praevalet scipus polemicus. - Breuem tractatum de propria methodo scientifica et de theoria scientiae casuisticae scripsit F.A. ZACCARIA S.I., in dissertatione quam S. Alfonsus recepit in editione tertia sua Theologiae moralis, sed inde ab octava rursus omisit. Tractatus de conscientia, prout praemittebatur in manualibus casuistarum, etiam huic fini inserviebat, ut principia methodi casuisticae tradarentur.

²³ J.B. HIRSCHER, *Die christliche Moral als Lehre von der Verwirklichung des göttlichen Reiches in der Menschheit*, Tübingen, I et II 1835, III 1836. K. WERNER, *System der christlichen Ethik*², Regensburg, 1888 (ed. prima 1850-52), partes 3, quarum 2^a et 3^a non mutatae.

B. FUCHS, *System der christlichen Sittenlehre oder katholische Moraltheologie*, Augsburg, 1851.

K. MARTIN. *Lehrbuch der katolischen Moral*, Mainz, 1855.

F. BITTNER, *Lehrbuch der katholischen Moraltheologie*, Regensburg 1855.

F.X. LINSENmann, *Lehrbuch der Moraltheologie*, Freiburg i. Breisgau, 1878.

²⁴ *Handbuch der katholischen Sittenlehre*, unter Mitarbeit von Professor Dr. STEINBÜCHEL und Professor Dr. MÜNCKER herausgegeben von Professor Dr. Fritz TILLMANN, Düsseldorf, Druck und Verlag L. Schwann, 1934-1938, 4 Bände.

logiae positivae scripturisticae quoad moralitatem multa profert, opus eius est novum aliquid, quod perplacet, sed tamquam corpus theologiae moralis deficit, quia systemate methodi scholasticae caret et nonnihil puritanismo de quo supra laborat; qui defectus in theologia morali speciali minus patet, fundamentalem autem totam corruptit. Fieri non potest, ut ipsum corpus theologiae moralis ad solam legem supernaturalem coarctetur et quaestiones moralitatis naturalis inde excludantur, et forma seu habitu induantur tractatus philosophico-theologici, qui ad theologiam referuntur ut apologetica ad dogmaticam.

Vestigia puritanismi evangelici non raro indicare aut merito suspicari possumus in iis, quae de rebus moralibus disputantur, sub luce doctrinae de Corpore Mystico et in collationibus nonnullis de « Vita sacramentali » ut dicitur.

Puritanismus vel evangelicus vel theologicus saepe inter causas est, cur multi hisce temporibus theologiam moralem, ut secundum traditionem concipitur, vituperent. Quod in corpore theologiae moralis disputationes ethicae naturalis tam latum locum occupant, exigentiis moralitatis vere evangelicae haud repugnat; immo, inde excludi non poterunt, donec « serva mandata » in Evangelio legitur.

II

Complexus normarum moralium vitae christiana includit et continet legem naturalem totam, en summam partis prioris. Est vero quoad naturam suam lex altioris ordinis. Consistit primarie et essentialiter in ea lege quae nomine proprio evangelica vocatur, in supernaturali lege fidei, quae, a Christo nobis revelata, in Scriptura Sacra et in traditionali Ecclesiae praedicatione nobis innotescit. Haec lex Christi est totius rei moralis principium in formans: hoc spiritu Evangelii tota vita christiana imbuta esse debet, ad hunc demum omnes ceteras normas metiamur oportet.

Porro huic quoad essentiam descriptae rei morali theologia moralis concordet necesse est, tum quod attinet ad ea quae continent tum quod compositionis rationem spectat. Itaque in hac quoque lex et spiritus Evangelii disciplinae totius principium in-

formans esse debet, tum quod attinet ad ea quae continet, tum quod compositionem spectat theologia moralis propriam indolem et naturam legis evangelicae exprimat oportet.

In quo autem consistit indoles propria Evangelii? Primarium et principale hoc esse putamus: lex Christi est lex vitae supernaturalis. Est lex « novi hominis » secundum spiritum viventis « vos qui spirituales estis » ait S. Paulus (Gal. 6, 1). Est lex gratiae quae vitam nostram totam dirigit ad Deum, finem nostrum supernaturalem, ita ut vita nostra sit ascensio ad supernaturalem beatitudinem quae in Eo erit.

Sed quod maius est, gratia ipsa est participatio quaedam vitae divinae. Cognitio quae ex gratia exoritur penetrat usque in ipsa mysteria Dei, et amor Dei quem affert, est « caritas Dei quae diffusa est in cordibus nostris » (Rom. 5, 5). Et quamquam « nondum apparuit quod erimus » (1 Jo. 3, 2), tamen vita nostra cognoscitiva et amatrix in statu viae, vitam nostram dico fidei, spei et caritatis, non est vita quae hominum more sed quae secundum stylum divinum agitur. Quae, cum ita sint, in re morali quoque omnes quae usu veniunt relationes invertunt. Sicut fides non est cognitio Dei initium sumens ab humanis, sed est primarie cognitio ipsius Dei et inde a Deo procedens cognitio omnium quae sunt extra Deum aliarum rerum, sic vita christiana ante omnia est adhaerere Deo et a Deo proficiscendo ordinare reliqua omnia.

Quare eae virtutes quae cum Deo nos coniungunt, virtutes theologicae, quae sunt fides, spes et caritas, in disciplina morali christiana imperium obtinent. In has virtutes theologicas earumque incrementum christiani habitus et mores, quatenus in vitam aeternam tendunt, toti diriguntur, ex illisque virtutibus tamquam e radicibus efflorescunt; tres illae unum efficiunt principium informans vitae christianaee quae ad salutem ducit.

Quare primum moralitatis christianaee principium non est: fac bonum secundum rationem, (nec si velis addere: fide illustratam), sed « diliges Dominum Deum tuum ». Communitas vitae cum Deo, quae est essentia in vita christiana, manifestetur oportet factis et moribus quae toto caelo discrepant a vitae habitibus qui ab ethica naturali normam accipiunt. Tametsi enim hi et illi analogia comprehendantur, tamen notum illud: « non potest tanta

similitudo notari, quin inter eos maior sit dissimilitudo notanda »²⁵ velut de hac re dictum esse putabimus.

Quodsi dehinc inquirimus, qualem sive quo modo formatam tum Sacra Scriptura tum Ecclesiae traditio hanc supernaturalem vitam nobis ante oculos ponant, seu quo principio generali illam totam complectantur, duae ideae eluent. Quarum una magis generalis haec est: vitam christianam esse communicationem cum Deo, filiationem Dei, vivere e Spiritu gratiae, vivere in caritate et ex caritate. Altera vero magis concretam formulam praebet: vita christiana est sequela Christi et est communio cum Christo. Nec difficile visu est, quae inter utramque idearum seriem sit relatio. Prior ab altera perficitur, altera vero priorem includit et supponit. Prior proficiscitur ab elemento magis generali gratiae, quod omni gratiae commune est, nempe: participatio naturae divinae. Sub quo respectu gratia et lex ei propria in statu iustitiae primordialis non differunt a gratia in statu nostro actuali. Altera vero circumscriptio respicit ad hoc, quod gratia nostra est gratia Christi et quod proinde eius vivendi lex suum canonem habet, qui Christus est. Unde sequi Christum est Evangelii summa; haec est concreta Evangelicae moralitatis figura.

Hic oritur quaestio quodnam in componenda theologiae moralis disciplina primum principium esse oporteat. Fuerunt qui putarent, propter fidelitatem quae Evangelio debetur, proficiscendum esse a regula imitandi Christi, seu a vita quae est in Christo et ex Christo. Sed — quod praeteerundum non est — alias est modus procedendi scientiae, alias cerygmatis. Scientia suam habet indolem, suas componendi leges. Theologia moralis systematica, quae iuxta methodum scholasticam procedit, ita totius rei summam componat necesse est, ut a notionibus generalibus proficiscatur.

²⁵ *Conc.Lat.* IV, cap. 2: 'Quia inter Creatorem et creaturam non potest...' DENZ. 432. Qua de causa hi termini: lex moralis et doctrina moralis defectivo tantum modo exprimunt legem illam et doctrinam, utpote comprehensivam totius vitae christianae, quae in se complectitur totalem creature rationalis ad Deum ascensem. Vocabulum 'mores' sonat humanum quidam, procedens a relationibus et virtutibus humanis, et quod mensuratur normis humanis. Res autem moralis christiana in iis ipsis quae eius propria sunt et principium informans constituant, non est vita 'mor'-alis hoc sensu sumpta sed 'spiritu'-alis, sed 'divina'.

Itaque a fide et caritate, utpote a lege fundamentali, theologia illa moralis proficiscetur et inde procedens hominis christiani perfectionem delineabit, quae est ad imaginem Christi²⁶. Sequela Christi non est syntheseos principium sed est effigies et forma concreta, quae omnia complectitur et absolvit. Huius formae consideratio in praedicanda Sacra Scriptura et traditione primo loco poni potest, ab ea quoque labores suos analyticos exordiri potest theologia positiva. Sed, facta analysi, tamquam elementum fundamentale imitationis Christi reperietur spiritus filiationis et hoc fiet primum principium compositionis syntheticae scientificae theologiae scholasticae.

Ex iis quae procedunt colligitur characteres essentiales scientiae moralis evangelicae hos esse: primum ut virtutes theologicae, maxime caritas divina, quae est «vinculum perfectionis», in centro medio ponantur, — quod quidem *principium evangelicum* dixerimus — deinde ut imitatio Christi sit eius effigies atque forma concreta, — quod *modalitatem evangelicam* appellaveris.

Quod ad principium illud evangelicum attinet pauca sufficient. Theologia moralis debet esse morum doctrina eiusmodi, cuius norma est fides quae per caritatem vivit operibusque se manifestat. Ideo virtutes theologicae fidei, spei et caritatis, quarum operatione, illa communio quae est cum Deo et cum hominibus in Deo communitas, vivitur, sunt quasi medulla theologiae moralis. Disponuntur circum eas opera quae ex fide et caritate procedunt, prius opera vitae secundum religionem (inter quae Sacra menta suum obtinent locum), deinde opera moralia magis stricte dicta, quae complectuntur omnes relationes et quae sunt inter homines et ad res temporales. Quia theologia moralis virtutes theologicas et praesertim caritatem in loco primo et eminenti ponit, ipso facto, valide exhortatur ad perfectionem, id quod est proprium legis Evangelii. Nam caritas est vinculum perfectionis et quisquis primatum caritatis agnoscit, eo ipso motivum assumpsit, quod ad quodlibet opus virtutis, immo etiam maxime arduum et heroicum, se extendit.

Modalitas evangelicae moralitatis consistit in eo, quod imi-

²⁶ O. SCHILLING, *Das Prinzip der Moral : Theol.Quartalschr.* (Tübingen), 109 (1938), 419-426.

tatio Christi est eius effigies atque forma concreta. Christum induere in fide et operibus, caritatem habere quae est participatio caritatis Christi, vitam agere quae est abscondita cum Christo in Deo, haec est effigies, haec ultima et concreta legis evangelicae forma. Atque talem oportet esse vitam christianam, quia gratia Dei e qua in nobis efflorescit, est gratia Christi.

Quodsi huiusmodi modalitatis evangelicae analysin instituimus, reperimus eam his componi elementis.

1. Notio vitae christiana dicit quandam plenitudinem seu vivere christiane includit quodammodo plenum esse spiritus divini — sicut fuit in Christo ipso plenitudo redundans. Oeconomia gratiae christiana quandam abundantiam habet. Cuius rei rationem primam ponimus hanc, quod revelationes caritatis Dei, quae sunt Incarnatio et Missio Spiritus Sancti necessario tendunt in distributionem copiosam gratiae uberrimae. Ratio altera est, quod gratia administratur ad exemplar gratiae Christi, proindeque in quantum est copiosa, similitudinem quandam exhibit cum Eius gratiae plenitudine: «Et de plenitudine Eius nos omnes acceperimus, et gratiam pro gratia» (Jo. 1, 16). Quare christianum esse infert statum perfectum non eo sensu tantum, quod «vi status et vi sui proximi legislatoris (Christi) habet hunc gratiae spiritum», sed etiam sic, quod «spiritus gratiae abundantius et copiosius in illa (lege) confertur»²⁷.

Si ergo vita christiana dicit quandam plenitudinem et perfectionem gratiae, hisce in vita agenda quaedam plenitudo, perfectio quaedam virtutis respondeat oportet. Quod quidem non ita accipendum est, ut in operibus faciendis non distinguendum sit inter ea quae de necessitate praecepti sunt et ea quae ad opera supererogatoria pertinent. At ita omnino intelligendum est, ut exhortatio ad perfectionem eamque summam a lege christiana inseparabilis sit. Quid quod consilia evangelica inter leges regni Christi recepta sunt! Hoc indicat quemvis christianum scire sibique conscient esse oportere, se ad perfectionem invitari. Quare via ordinaria vitae christiana est illa quam monstrat Concilium Tridentinum: «Sic ergo iustificati et amici Dei ac domestici facti, euntes de

²⁷ SUAREZ, *De legibus*, lib.X, cap. 8, nn. 2 et 3.

virtute in virtutem renovantur de die in diem... in sanctificationem: in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt atque magis iustificantur »²⁸. Itaque mensura aetatis plenitudinis Christi intra ambitum cuiuscumque vitae christianaे contineri, statuitur.

2. Porro ad evangelicam modalitatem rei moralis pertinet etiam, ut adaptetur praesenti statui naturae lapsae. Cum Christus non abstulerit vulnerationem naturae nostrae, longe minus ad vitam moralem comparati et armati sumus, quam in statu naturae integrae fuissemus. Quamquam enim gratia est « remedium contra morbum peccati », non medetur nisi simul cum opere hominis « qui cooperatur gratiae ad destructionem peccati ».²⁹ Haec pugna quae fit contra mysterium iniquitatis characterem suum toti moralitati evangelicae imprimit. Ergo iuxta validum illud Tridentini verbum: « (Vita christiana) perpetua poenitentia esse debet »³⁰, disciplina poenitentiae et abnegationis sui sit oportet. Tamquam legem pro homine lapso latam Christus nobis legem suam dedit, ideo ut talis a theologia morali excolatur et explicitur oportet.

3. Est demum et tertium in evangelica modalitate elementum: nostra cum Christo conformitas ex virtute mysterii praedestinationis Dei quae datur in praesenti statu oeconomiae gratiae: « Nam quos praescivit et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui » (Rom. 8, 29). Quandoquidem per gratiam, quam a Christo accepimus, in Eo complantati sumus et per fidem et caritatem cum Eo viva unione coniuncti, Ipse et Persona Eius et Voluntas Patris quae vitam Eius regebat, etiam nostra vivendi lex facta est. Inde gratia qualis nobis distributa est, suas habet arcanas leges, quae unice ex eo quodammodo intelligi possunt, quod vita

²⁸ *Conc.Trid.* sess. VI cap. 10. DENZ. 803. — Est idem spiritus gratiae prout in vita degenda perficitur, quem delineavit S. PAULUS in *Ep.ad Eph.*, capp. 4 et 5. Postquam monuit nos, ut deponamus veterem hominem et induamus novum, concreta exempla proponit: « Qui furabatur, iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis quod bonum est », et non hoc solum sed et « ut habeat unde tribuat necessitatem patienti » (4, 28); non solum nulla « turpitudo, aut stultiloquium, aut seurillitas quae ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio » (5, 4). Et concludit: « Estote ergo imitatores Dei, sicut filii carissimi » (5, 1).

²⁹ *Summa theologica*, III, 84, 5.

³⁰ *Conc.Trid.*, sess.XIV, Doctr.de Sacr.E.U. Prol. DENZ. 907.

gratiae nostra conformatur vitae Christi. Haec igitur est summa imitationis Christi, quae maxime incalcat « regiam viam Crucis ». Haec quae in vita nostra christiana viget amara lex passionis, non est propter quamlibet rationem a Deo posita, sed est « lex indita », lex quae includitur in gratia qualis statui nostro propria est, cum sit gratia a Christo et in Christo nobis ministrata.

Postquam de principio evangelico et de modalitate evangelica legis vitae christiana tractavimus, haec quaestio summi momenti nobis ponenda est. Quaerendum enim, num lex evangelica (ut est determinata tali principio et tali modalitate) proprium quoddam affert, quod ad vitam moralem magis stricte dictam attinet id est ad regendam rationem agendi quoad res temporales et relationes quae inter homines existunt. Quoad has res theologiae morali, prout in usu est, duo quae ceteroquin inter se opposita sunt, exprobrantur. Ab una parte obiiciunt, eam hac in re vix aut nullatenus differre a tractatu ethicae naturalis, etsi non sit dubium, quin Evangelium stylo proprio polleat. Ab altera parte dicunt Evangelium in his partibus non habere moralitatem propriam, sed christianismum tantum id, quod humanistae pro virtutum summa atque exemplari habeant, assumere. Unde criminantur magnam asceseos partem hoc ideale humanitatis non recte aestimare aut saltem non satis curare.

Problema quod hic ponitur agit de ipsis virtutibus moralibus. In eo solvendo ante omnia statuendum est praecepta virtutis moralis esse essentialiter praecepta legis naturae. Non ergo praevaricatur aliquis, quoad non laedit legem naturae. Dubitandum tamen non est quin Evangelium suum in hac re influxum habeat. Esse modum proprium evangelicum exercendi virtutes morales pernotum est ex comparatione cum praxi et interpretatione Veteris Testamenti. Sufficit hic meminisse a Christo abolitas esse concessiones quae factae fuerant Judaeis « propter duritiam cordis » quoad matrimonium monogamum et indissolubile, quale iure naturae provisum erat. Altiora motiva et copiosior gratia, quae novo salutis ordini propria sunt, involvunt maiora ab homine christiano postulari.

Sed non solum comparatione facta cum Veteri Testamento, sed etiam absolute loquendo Evangelium suum modum habet et

observandi praecepta et exercendi virtutes morales, quatenus nempe Evangelium postulat, ut omnia et singula dirigamus ad finem supernaturalem. Perficitur hoc per fidem, quae dirigit singulas actiones nostras et per caritatem quae omnia humana et quae hominis sunt donat Deo. Hac directione et donatione tota vita moralis elevatur ad sublimiorem formam virtutis: nempe ut agamus ex caritate et in aedificationem caritatis. Et hoc est quod efficit ut actus morales hominis sint actus virtutum proprio sensu quae prosunt ad aeternitatem, quae disponunt ad aeternam gloriam et de suo merito conferunt ad bonum aeternum felicitatis. In hoc sensu profecto statuendum est, esse modum exercendi virtutis moralis quem evangelicum dicimus.

Restat quaestio quae praecipua est: num fides et caritas etiam intra ordinem virtutis moralis comportent novam regulam? Existimet aliquis, intra ordinem virtutis moralis non valere nisi ideale virtutis pure humanum, et vitam quae sic agitur in se immutatam per caritatem ad Deum referri. Sed huic opinioni adhaerere non possumus. Intra ambitum quoque ipsius virtutis moralis prorsus alia est moralitas Evangelii atque virtutum purae humanitatis figura. Sane Evangelium opponitur tantum mundo peccatis dedito, non vero excludit nobilem et naturalem humanitatem, sed contra positive includit. Nihilominus moralitas evangelica prorsus aliam habet indolem.

Nam in moralitate Scripturae et Patrum non regnat illa virtutis idea, neque illae series virtutum quae in ethica antiquorum commendantur³¹, sed nova Evangelii moralitas suum habet ethos, quod novis virtutum operibus, novis animarum dispositionibus novoque spiritu manifestatur. Haec est morum disciplina poenitentiae, abnegationis sui et crucis ferendae, est humilitatis et patientiae usque ad martyrium, est virginitatis et continentiae, evangelicae simplicitatis et veritatis, est ethica earum dispositionum quae in Sermone Montano beatificantur, caritate demum cum inexhausta serie earum qualitatum quae eam ornant. Patet, hic valere novam normam novumque ideale, quod non tollit quidem illud ideale mere humanum, sed umbra quasi obruit.

³¹ Cfr. A. VÖGTLER, *Die Tugend- und Laster-kataloge im Neuen Testament*, Neutestament. Abhandlungen, XVI 4-5, Münster, 1936.

Quodsi hoc ethos et elementa quae in eo continentur, propone velimus ea praecisione eoque systemate quae theologiae propria sunt, opus erit nos cum S. Thoma proficisci a doctrina evangelica de novo homine. Novus homo iuxta Evangelium in operibus suis et in motu et motivis quibus ad agendum impellitur, non tantum agnoscit normam rationis naturalis, sed et aliam sublimiorem quandam regulam nempe fidei et legis divinae. Utraque haec norma plane diversa est altera ab altera. Quod S. Thomas illustrat in regula edendi et bibendi: « Puta in sumptione ciborum ratione humana modus statuitur, ut non noceat valetudini corporis neque impedit rationis actum: secundum autem regulam legis divinae requiritur, quod homo castiget corpus suum et in servitatem redigat per abstinentiam cibi et potus et aliorum huiusmodi »³². Hoc exemplum nobis perspicue indicat, quae sit distinctio, quod secunda norma tantum altiore gradum postulat quoad virtutem de qua agitur: nam habent etiam mores naturales sua facta summae, immo heroicae virtutis. Sed secunda regula est indole essentialiter alia. Nam differunt inter se ex parte obiecti formalis, ita explicat Cajetanus³³. Regula fidei non ex parte hominis sed ex parte Dei sumitur; non e rebus temporalibus, sed ex aeternis metitur usum bonorum temporalium et moderamen relationum inter homines. Bene notes: usui et consuetudini rerum temporalium non tantum certi fines ponuntur, sed temporalium rerum usus ad aeternas res usurpatur, proindeque ex hac norma diiudicatur et probatur, utrum ad aeternam salutem conferat necne. Ipsae virtutes morales ex mensura caritatis, quae omnes ad Deum, ultimum vitae finem, dirigit, nova hierarchia ordinantur. Ita efflorescit vita moralis quae est iuxta stylum caritatis.

Propter hanc ordinationem superiorem in vita morali nascuntur dispositiones et spiritus, qui non sunt mere « morales », sed « spirituales », cum participant in dispositione quae est spiritualis kat' exochen, id est caritatis. Implicite (est ubi et explicite) comprehenduntur in caritate, sive ut terminis scholasticorum utar: sunt per se annexae isti (supernaturali in Deum) intentioni et ex

³² *Summa theologiae*, I-II, 63, 4.

³³ *Comm. in I-II*, qu. 63, a. 3, 11.

ea redundant³⁴. Quia morales dispositiones sunt, profecto sunt inferioris ordinis, quam caritas, sed directam relationem ad eam habent, intime cum ea coniunguntur et « aliquo modo ad speciem eius pertinent »³⁵. Sunt fructus specifici caritatis Dei et dispositiones ad eius incrementum.

Norma fidei quam hae dispositiones applicant, mandatum legis naturalis includit et confirmat, sed simul ei praebet altiorem sensum, quo debitum morale expletur in spiritu subiectionis erga Deum, transgressio vero legis naturalis vitatur tamquam peccatum, nempe tamquam id, quo laeditur Deus vitae aeternae. Insuper haec norma fidei debitum strictum transcendit et superat in spiritu sublimioris devotionis, qua Dei servitio mancipamur pleniusque appetimus bona vitae aeternae. Quando quis tali modo suscipit quod non est debitum, non directe nobilitatem humanam exprimit, sed eam nobilitatem qua insigniuntur cives et domestici Dei. Suscipitur autem quia tale bonum supererogatorium prodest caritati eiusque incremento.

Sunt itaque inter « virtutes evangelicas » aliae quae tamquam dispositiones generales imbuunt et quasi fermentant communem officiorum vitae quotidianaee perfunctionem, alia e contra sunt opera simpliciter perfectae virtutis. Complures earum in ordine virtutis naturalis habent analogias proximas, etiamsi sensu et spiritu prorsus novo singulae semper essentialiter ab iis differant. Aliae vero exclusive ad exercitium virtutis supernaturalis pertinent.

Quamquam dispositiones illae ut virtutes specifice differentes inter se distingui possunt ex obiecto formali cuique proprio, tamen omnes virtutes inter se connectuntur, idque etiam magis quam in ordine moralitatis naturalis. Quae connexio harum virtutum evangelicarum seu christianarum fundatur in una et universalis virtute supernaturali, quae est caritas. Patet, ultimam modalitatem evangelicam has virtutes accipere ex eo, quod exercentur ad exemplum Christi et in communione vitae cum Eo. In omnibus

³⁴ JOANNES A S. THOMA, *Cursus theologicus*, in I-II, Dist. 16, art. 7, 4: oportet assignare alias virtutes per se annexas isti intentioni (quae fit per virtutes theologicas), et ex ea redundantes.

³⁵ Cfr. *Summa theologica*, I-II, 181, I ad 3.

his dispositionibus, poenitentia et abnegatione sui, patientia et amore crucis, humilitate et simplicitate et reliquis cunctis, necessario Christus est nobis exemplar, in quo nulla varietas est, nullum lineamentum quod suo pro vita christiana momento careat.

Haec ergo duo sunt quae illud ethos christianum in sua essentia constituunt; concordantia cum caritate et sequela Christi. Consentaneum itaque erit inde proficiscendum esse, si velimus illum moralitatem in disciplinae systema redigere. Ut in systemate quodam evangelico ordinem virtutum statuamus, criteria erunt relationes quas habent ad caritatem et conformitas cum Christo.

Secundum relationes ad caritatem (iuxta principium evangelicum) distinguendum inter eas virtutes et opera, quae magis specialiter ad caritatem eiusque augmentum disponunt, et alias quae magis sunt professio et probatio caritatis.

Inter dispositiones ad caritatem numeranda sunt quaecumque pertinent ad abnegationem sui, iuxta nervosum illud Imitationis Christi: « Tantum profeceris quantum tibi ipsi vim intuleris ». Quae eadem Aquinas his verbis exprimit: « Est autem homo constitutus inter res mundi huius et spiritualia bona, in quibus aeterna beatitudo consistit, ita quod quanto plus inhaeret uni eorum, tanto plus recedit ab altero et e converso »³⁶. Inter opera abnegationis sunt etiam consilia evangelica. Sed virtus principalis in hoc genere est humilitas quae profundum sensum christianum mutuat ex eo, quod homo peccato obnoxius est et gratia gratis administratur. Praeterea ex ininvestigabili mysterio gratificationis Dei haec est praecipua quaedam conditio praeparatoria ad recipientiam gratiam: « Humilibus autem dat gratiam » (Jac. 4, 6; 1 Petr. 5, 5).

Tamquam professio caritatis accipiatur praesertim religio, quae sub influxu caritatis spiritum pietatis assumit. Est haec virtus quaedam principalis, quae ordine proxime accedit ad virtutes theologicas et cum his totam vitam christianam regit eamque sacrificium Deo facit. Cuius sacrificii valor obiectivus definitur iis quae homo propter Deum « contemnit » vel pro Deo « impedit ». Tam verum est, christianismum essentialiter « religionem » esse: sed religionem quae praeter cultum Dei includit etiam obsequium

³⁶ *Summa theologica*, III, 108, 4.

Deo in vita universa praestitum. Eiusmodi religionis principium animans est vitae communicatio cum Deo, quae in fide et caritate perficitur.

Ex arctiore illa cum Christo conformitate (eā modalitatem evangelicam diximus), quae in triplici quoque aspectu quem supra indicavimus exigitur, proficiisci possumus, ut ceteras virtutes christianas systematice disponamus. Participatio plenitudinis Christi praesertim exprimitur in spiritu et operibus misericordiae. Cum Christus ipse sit incarnatio Misericordiae Dei, haec opera tam arcta ad Eum relatione tenentur, ut videantur indolem accipere administrationis misericordiae ipsius Christi.

Ex eo quod vita moralis christiana statui naturae lapsae adaptata esse debet, contrito et paenitentia aliaeque huiusmodi virtutes suum valorem fundamentalem sumunt. Ex eo quod Iesu Christi vita olim in terris agebatur, signata erat mysterio crucis, etiam in vita nostra via regia caritatis quoad superiores partes adaequabitur et unificabitur viae crucis. Hoc quod ethos evangelicum dixeris, praedicatione more traditionali complectitur hac triade: oratione, ieunio et eleemosyna.

Tota litteratura nostra spiritualis imbuta est hac aestimatione et consideratione virtutum christianarum, quae tamen indiget forma et methodo scientifica. Si quis earum studio incumbere easque in sistema redigere velit, amplam et abundantem materiam praebet doctrina summorum doctorum theologiae mediaevalis scholasticae, quam de virtutibus moralibus infusis, de donis Spiritus Sancti, de beatitudine et de fructibus Spiritus Sancti exararunt. DIVUS THOMAS nonnulla in I^a-II^a, permulta in II^a-II^a intermis- cuit; (ea sunt quae aedificii eiusdem theologiae moralis fastigium dixeris). Qui *Summam Theologicam* ad fundum studuerit, iterum atque iterum admirabitur, quantopere *Summa* et maxime II^a-II^a Evangelii plena sit. Sane quidem in redigendo ordine, qui est iuxta catalogos virtutum, donorum Spiritus Sancti, necnon Beatitudinum et Fructuum Spiritus Sancti, quaedam simul includuntur quae magis elegantiam et ludum ingenii esse apparent, quam theologiam stricte dictam³⁷.

³⁷ Cfr. ROLAND-GOSSELIN, *Le sermon sur la montagne et la théologie thomiste: Revue des sciences philos. et théol.* XVII (1928), 201-234.

His paucis adumbravimus christianum vitae moralis magis stricte dictae ethos et quo modo in sistema quoddam moralis evangelicae redigendum esset. Multum abest ut omnia quae ad rem pertinent, iam dicta et exhausta sint. Quodsi ultra progredi volumus, discernere debemus inter ea quae necessaria sunt ad mandata stricte dicta observanda et ea quae strictam mandatorum observantiam superant. Verum prorsus erronea esset opinio, illud ethos christianum et evangelicum ab operibus supererogatoriis initium capere atque in his contineri et esse extra vitam christianam ordinariam. Simplicem praecepti observationem non minus quam consiliorum exsecutionem eodem illo, quod diximus, «ethos» innitatur eoque sustineatur oportet. Immo, quaedam plenitudo vitae moralis, quae sit iuxta illud ethos et ex eodem spiritu, pertinet ad omnem et quamlibet vitam christianam; quia nomen et esse christianum normaliter postulant quandam plenitudinem virtutis. Atvero haec plenitudo, quod ad opera attinet, non necessario consistit in eo quod supererogatorium est; fieri potest ut integra in operibus debitum eluceat; nullum enim opus tam perfectum est, quod in certis adiunctis non possit fieri debitum.

Incipientes nostram disputationem hanc quaestionem posuimus: sitne theologia nostra moralis satis evangelica? In dubium vocari non potest, quin leges morales quas Ecclesia catholica etiam hisce temporibus praedicare et inculcare non desinit, quibus ratio vitae hominum vere catholicorum innittitur quibusque, quid agant quidve devitent, statuitur, cum moralitate evangelica omnino congruant. De sola igitur theologica disciplina, quae scientia atque methodo laetum illud Evangelii nuntium interpretatur, nobis est sermo. De hac quaeritur: sitne satis evangelica?

Profecto constat eam, in Evangelio innixam et fundatam, in spiritu Evangelii conscriptam esse. Sancta enim Ecclesia has tribuens laudes Sancti Alphonsi morali casuisticae quod «inter amplexas theologorum sive laxiores sive rigidiores sententias tutam straverit viam»³⁸, hoc ipso significat hanc doctrinam moralem,

³⁸ Decretum quo titulus Doctoris Ecclesiae S. Alphonso Maria de Ligorio conceditur: *Inter eos qui fecerunt*. Cfr. apud GAUDÉ, *Opera moralia S. Alfonsi*, Romae, 1905, I, XLVII.

ideoque etiam casuisticam modernam, ne digito quidem transverso a tuto ac recto tramite Evangelii discedere. Quodsi talem librum manualem moralis casuisticae cum Sermone Montano comparaveris, dummodo et illam et hunc recte intellexeris, facile reperies quanta sit interior concordia et harmonia.

Quamvis ergo haud dubium est, quin theologia moralis nostra indole et essentia sua dicenda sit evangelica, quaeri tamen potest num modus quo ipsa legem Evangelii interpretatur sit completus. Ideo cum studia nostra hodierna theologiae moralis, praesertim prout instituuntur in cursu Seminiorum, cogitatione complector, vereor ne theologia systematica non satisfaciat in tractanda evangelica virtute et praesertim in tractandis virtutibus moralibus evangelicis deficiat. Un recte intelligas quod dico, notatum volo, non deesse de his rebus notitiam. Ea quidem notitia quae est praedicationis fructus et quae scientiam praecedat necesse est, sufficienter adest: ceterum tota quae in Seminariis fit educatio et institutio in hac innittitur et fundatur. Notitias enim theologiae positivae procurat studium Scripturae Sacrae; elementa theorettica quaedam in theologia vel dogmatica vel morali exponuntur; ea vero quae ad praxin pertinent, aut in cursu speciali asceseos aut in conferentiis vitae spiritualis illustrantur. Deest vero et desideratur systematicum quoddam studium diligentius elaboratum, quod totum ambitum virtutis christianaee et evangelicae complectitur. Sed haec lacuna simul oritur et magnopere cohaeret cum alio defectu, cum modo nempe quo theologiae disciplinae hac aetate dividuntur, quae divisio explicationi moralitatis evangelicae magna incommoda infert. Theologia moralis et doctrina vitae spiritualis nunc de facto plane separantur, quo fit ut quaedam desint illi harmoniae, quam esse oportet inter rationem vitae evangelicae et eam quam exhibet nostra theologia moralis, quae Evangelium scientifice interpretari nititur. Nam hae disciplinae ita inter se dividuntur, ut theologia moralis coarctetur ad ea quae absolute praecipiuntur et sunt de necessitate praecepsi, quae indicantur ut «via communis», via vitae christianaee ordinariae. Doctrina vero vitae spiritualis breviter percurrere solet theoriam perfectionis christianaee, deinde copiose et fusius disserit de illo perfectionis studio, quod strictam obligationem transcendit.

Ne autem gravamina quae supra enuntiavimus quoad discipli-

nam theologiae moralis, prout hodie in cursu Seminariorum tractatur, cuiquam graviora videantur quam mens nostra est, primum dicendum observantiam eorum quae de pracepto sunt, tractari in spiritu evangelico, quatenus peccatum et praeceptum conspiciuntur sub lumine evangelico. Etiam casuisticam tantis opprobriis obnoxiam evangelicam hoc sensu appellari oportet. Maximum tamen gravamen remanet: non posse nec licere observantiam praecetti disiungi et separari a tractatione virtutis evangelicae in plena sui comprehensione. Quae separatio eo gravius fertur, si pars hoc modo separata nomine «viae ordinariae» pallietur. Si hoc modo proceditur, tractatio observationis mandatorum e ratione vitae plenae atque integrae «novi hominis» eximitur. Oportet enim praecetta illa observari quadam plenitudine spiritus evangelici: spiritus nempe virtutum theologicarum fidei et caritatis, spiritus virtutum moralium supernaturalium. E qua plenitudine spiritus sponte oriuntur etiam opera non debita, quae pro circumstantiis convenientem locum in vita hominis christiani occupare oportet. Haec est plenitudo normalis virtutis christianaee exercendae neque illam separari licet ab observatione eorum quae absolute praecipiuntur. Haec et non alia est «via ordinaria».

Ne quis obiiciat, huic defectui disciplinae moralis in cursu Seminariorum supplere doctrinam vitae spiritualis. Primo enim loco in hoc ipso est vitium, quod illae res tractandae separantur et ita dividuntur, ut duas et eas distinctas disciplinas constituant. Deinde doctrina vitae spiritualis de facto non agit de iis quae hisce intendimus. Agit enim de modo perfectionis data opera consecrandae, sed modum illum informem neglit, qui comprehenditur in ipsa ordinaria et actuosa vita christiana. Cui addi potest, theologiam asceticam et mysticam virtutum christianarum summam tractari debere in ordine ad praxin virtutum, non autem secundum methodum theologiae systematicae.

Et quod ad hoc attinet non essentialiter differt, utrum disciplinam theologiae moralis iuxta schema praceptorum tractes an iuxta seriem virtutum. Etenim etiam si virtutum schemati tamquam fundamento innitaris, fieri potest, ut eadem illa repudianda divisio inter ea quae de necessitate praecetti sunt et alia quae illa superant retineatur, sicut de facto fit. E contra in fundamento catalogi praceptorum construi potest disciplina moralis vere

evangelica, ut patet v.g. ex opere Mausbach³⁹, quod inter optima specimina est theologiae moralis vere evangelicae.

Opinione quidem mea fidelitas, quam Evangelio debemus exigit, ut corpus doctrinae moralis christiana super alium fundamentum aedificetur. Nec ipsum Evangelium dividamus oportet, sed illas disciplinas quae tractant doctrinam moralem evangelicam, distinguamus necesse est iuxta differentiam quae viget in modo contemplandi obiectum.

Quae in re primum ipsis moralitatis evangelicae principiis et normis secundum theologicam methodum studere possumus. Agitur de eo ut ex theologica scientia respondeamus quaestioni: Quid faciemus, viri fratres? (Act. 2, 37). In hac disciplina tota doctrina moralis evangelica theoretice tractatur inclusis quaestionibus theologiae speculativae quae sunt de perfectione christiana. Huic disciplinae sit nomen «Theologiae Moralis» simpliciter oportet, cum sit in hac provincia scientia radix et mater. Optimum exemplum eiusmodi theologiae moralis, digestae in stylo qui etiam perius et aptus est instructioni qualis in Seminariis traditur, habetur in opere supra laudato cl. Mausbach. Casuistica quae adiungenda erit eiusmodi doctrinae morali, ut sit manuale practicum confessariis futuris, apte limitari poterit ad ea quae stricte praecipiuntur⁴⁰.

Secundo loco spectanda sunt ea quae ad praxin vitae moralis christiana pertinet. Necesse est responderi quaestioni: quomodo faciemus? Qua ratione vita secundum evangelicam doctrinam instituenda et agenda erit? Hic modus conspiciendi generat doctrinam practicam vitae spiritualis. Haec vero doctrina vitae spiritualis plura complectatur quam tractare nunc de more

³⁹ J. MAUSBACH, *Katholische Moraltheologie*, Münster, I (ed. 5 et 6 [1927]), II (ed. 5 et 6 [1927]), III (ed. 6 et 7 [1930]). Quae hic dicuntur valent praesertim de editionibus quae ab auctore ipso procuratae fuerunt.

⁴⁰ Ille qui nunc est typus manualium nostrorum theologiae moralis, paulatim evolutus est ex operibus mere practicis-casuisticis moralistarum saec. 17-mi et 18-mi. Haec omnino ad hoc instructa erant, ut ea traderent quae in confessionali necessaria erant. Ea quae fundamentum theologicum erant ad praedicandum res morales christianas et ad curam animarum gerendam, haec tractabantur illis temporibus a theologis «scholasticis». Postquam autem theologia scholastica fere omnis coartata est ad theologiae partem dogmaticam tradendam, tractare vitam moralem christianam modo theologico pedetentim, sed per partes tantum, in manualibus practicis receputum est.

est. Necessa enim est tractari doctrinam quoque practicam de conversione ad vitam novam deque perseverantia.

Si aedificabitur et consurget aliqua de vita spirituali doctrina, quae comprehendet totam genesim vitae christiana; conversionem quae est ingressus in vitam quae ex fide et in caritate agitur sequendo Christum et vivendo in communione cum Eo, perseverantia in hac vita nova, et cum nulla vita nisi increscat perseverare possit, incrementum huius vitae usque ad culmina suprema caritatis, qua cum Deo coniungimur, et conformitatis cum Divino Redemptore.

Denique in utraque disciplina, et in theologia morali systematica et in doctrina vitae spiritualis, in quacumque pagina dux sit haec vox Christi: « Haec est autem vita aeterna, ut cognoscant Te solum Deum verum et quem misisti Iesum Christum » (Jo. 17, 3).